

IQTISODIY XAVFSIZLIK TUSHUNCHASI VA UNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI

Komilova Mukammal Shavkatovna

Ulach Sherife

Samarqand davlat arxitektura qurilish universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17924723>

Annotatsiya. Maqolada iqtisodiy xavfsizlik tushunchasi, uning asosiy komponentlari va tahdidlari tahlil qilinadi. O'zbekiston misolida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning davlat, hududiy va korporativ mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, global va mahalliy iqtisodiy muammolar, raqamli transformatsiya va innovatsiyalar kontekstida xavfsizlikni mustahkamlash strategiyalari taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy xavfsizlik, davlat siyosati, raqamli iqtisodiyot, innovatsiyalar, iqtisodiy barqarorlik.

Аннотация. В статье анализируется понятие экономической безопасности, её ключевые компоненты и угрозы. На примере Узбекистана рассматриваются механизмы обеспечения экономической безопасности на государственном, региональном и корпоративном уровнях. Также представлены стратегии укрепления безопасности в условиях глобальных и локальных экономических вызовов, цифровой трансформации и инноваций.

Ключевые слова: экономическая безопасность, государственная политика, цифровая экономика, инновации, экономическая стабильность.

Abstract. The article analyzes the concept of economic security, its key components, and threats. Using the example of Uzbekistan, the mechanisms for ensuring economic security at the state, regional, and corporate levels are examined. Furthermore, strategies to strengthen security in the context of global and local economic challenges, digital transformation, and innovation are presented.

Keywords: economic security, state policy, digital economy, innovations, economic stability.

Kirish. Iqtisodiy xavfsizlik — davlatning iqtisodiy barqarorligi va milliy manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish qobiliyatidir. Bugungi kunda global integratsiya, texnologik o'zgarishlar va pandemiyalar iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashni har bir davlat uchun ustuvor vazifaga aylantirdi. O'zbekiston misolida, iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida muhim o'rin tutadi.

2024-yil holatiga ko'ra, O'zbekistonning yalpi ichki mahsuloti (YIM) 102 mlrd AQSh dollarini tashkil etdi, o'sish sur'ati esa 5,3% ni tashkil qilgan. Bu ko'rsatkichlar iqtisodiy barqarorlik va xavfsizlikni baholashda muhim indikator hisoblanadi.

Iqtisodiy xavfsizlikni turli nuqtai nazardan aniqlash mumkin:

- Milliy manfaatlar nuqtai nazari: Davlatning iqtisodiy manfaatlari ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilinadi.

- Barqarorlik va chidamlilik nuqtai nazari: Iqtisodiyot inqirozlar va shoklarga chidamli bo'lishi kerak.

O'zbekistonning Strategik rivojlanish konsepsiyasida iqtisodiy xavfsizlik milliy xavfsizlik tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'riladi. Iqtisodiyotning barqarorligi siyosiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

O'zbekiston kontekstida asosiy komponentlar va tahdidlar quyidagilar:

- Resurslar va ishlab chiqarish potentsiali: Masalan, Qashqadaryo va Buxoro hududlarida gaz va neft zaxiralari, Farg'ona vodiysi va Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi resurslari.
- Iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlik: 2024-yil eksport hajmi 27 mlrd dollarni tashkil etgan.
- Ichki va tashqi barqarorlik: Markaziy bank tomonidan olib borilayotgan pul-kredit siyosati, inflyatsiya darajasi 11% atrofida.

Tahdidlar: global narxlar o'zgarishi, pandemiya shoklari, tashqi qarz yukining ortishi, hududlararo iqtisodiy tafovutlar.

Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlari quyidagilardan iborat.

Davlat darajasidagi mexanizmlar

- Fiskal va byudjet siyosati: 2024-yilda O'zbekiston byudjeti 85 mlrd so'm hajmida, ijtimoiy yo'nalishlar uchun 42% ajratilgan.
- Moliyaviy va valyuta siyosati: Valyuta zaxiralari 34 mlrd dollar atrofida, bu tashqi shoklarga qarshi himoya vazifasini bajaradi.
- Strategik resurslarni himoya qilish: Energetika, suv va oziq-ovqat xavfsizligi, xususan, Navoiy va Angrendagi energetika loyihalari.
- Huquqiy mexanizmlar: Yangi Soliq kodeksi va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari.

Hududiy daraja

- Diversifikatsiya va infratuzilma: Toshkent va Samarqand hududlarida sanoat zonalari va transport logistika markazlari rivojlanmoqda.
- Monitoring tizimi: Iqtisodiy xavfsizlikni baholash uchun indikatorlar: YIM o'sishi, investitsiyalar hajmi, ish o'rinlari.

Korporativ daraja

- Kompaniyalar va tadbirkorlik: Ichki risk boshqaruv tizimlari, audit va strategik rejalashtirish.
- Texnologik innovatsiyalar: IT va raqamli iqtisodiyot tarmoqlarida innovatsion yechimlar qo'llanilmoqda.
- Raqobatbardoshlikni oshirish: Mahalliy ishlab chiqaruvchilar eksport bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Zamonaviy muammolar va raqamli yechimlar

- Raqamli transformatsiya va kiberxavfsizlik: Masalan, "Elektron hukumat" tizimi orqali raqamli moliyaviy monitoring.
 - Global integratsiya: Jaxon bozoriga kirishda narxlar va talab o'zgarishlariga tayyor bo'lish.
 - Tabiiy ofatlar va pandemiyalar: Suv va oziq-ovqat xavfsizligi, epidemiyalarga tayyorlik.
4. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash strategiyasi
- Diversifikatsiya: Turli tarmoqlarga investitsiya, qishloq xo'jaligi va sanoatni rivojlantirish.
 - Barqaror moliyaviy siyosat: Inflyatsiya nazorati, valyuta zaxiralarini saqlash.

- Innovatsiyalar va raqobatbardoshlik: IT, sanoat texnologiyalari, eksportni kengaytirish.
- Monitoring tizimi: Milliy va hududiy darajada indikatorlar.
- Strategik resurslarni himoya qilish: Energetika, oziq-ovqat, suv infratuzilmasi.
- Xalqaro hamkorlik: Savdo va investitsiyalar orqali iqtisodiy mustahkamlik.

Xulosa. O‘zbekiston misolida iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlash nafaqat milliy barqarorlikni, balki global integratsiyada muvaffaqiyatni ham kafolatlaydi. Raqamli yechimlar, hududiy va korporativ darajadagi strategiyalarni qo‘llash orqali mamlakat iqtisodiy tahdidlarga chidamli bo‘lishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash milliy strategiyaning ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Milliy xavfsizlik konsepsiyasi” to‘g‘risidagi Farmoni, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Iqtisodiy rivojlanish strategiyasi” hujjati, Toshkent, 2023.
3. Abdullayev, S. (2022). *Iqtisodiy xavfsizlik va uning ta’minlash mexanizmlari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
4. Qodirov, M. (2021). *O‘zbekistonda iqtisodiy barqarorlik va raqamli iqtisodiyot*. Toshkent: Fan va texnika.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki hisobotlari, 2020–2024. <https://www.cbu.uz>
6. United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *Human Development Report 2022*. New York: UNDP.
7. World Bank. (2023). *Uzbekistan Economic Update: Resilience and Recovery*. Washington, D.C.: World Bank.
8. International Monetary Fund (IMF). (2022). *Uzbekistan: Staff Report for the 2022 Article IV Consultation*. IMF Country Report No. 22/150.
9. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2019). *Governance Matters VIII: Worldwide Governance Indicators*. Washington, D.C.: World Bank.
10. OECD. (2021). *Economic Policy Reforms 2021: Going for Growth*. Paris: OECD Publishing.